

AZERBAYCANŞİNASLIK

“GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ”

(Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)

Uluslararası Sempozyum

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI BÖLÜMÜ

Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Kuruluşunun 10. Yıl Dönümü Münasebetiyle

21-23 EKİM 2015 / KARS

KARS VALİLİĞİ

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ

AZERBAIJAN KARS BAŞKONSOLOSLUĞU

KARS BELEDİYESİ

sempozyumctl@kafkas.edu.tr

AZERBAYCANŞİNASLIK
“GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ”
(Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)

SEMPOZYUM ONURSAL BAŞKANI

Prof. Dr. Sami ÖZCAN
(Kafkas Üniversitesi Rektörü)

SEMPOZYUM BAŞKANI

Prof. Dr. Haydar YÜKSEK
(Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı)

DÜZENLEME KURULU

Yrd. Doç. Dr. Adem BALKAYA
Doç. Dr. İlkin GULİYEV
Doç. Dr. Ellada GERAYZADE
Doç. Dr. Aida PAŞAYEVA
Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR

EDİTÖRLER:

Yrd. Doç. Dr. Adem BALKAYA
Arş. Gör. Salih ÖZYURT

E-ISBN

978-975-8003-10-5

Yayın Tarihi

Kasım - 2015

ADRES:

Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve
Edebiyatları Bölümü
36100 / KARS

*Yayınlanan yazıların bütün sorumlulukları yazarlarına aittir.
Yayınlanan yazılar, kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.*

AZERBAJYCAN MANİLERİNDE BAYATILARINDA VATAN SEVGİSİ, VATAN HASRETİ

Patriosm In Azerbaijan Manis

Elza Alışova DEMİRDAĞ¹

Özet

Mani, halk şiirinde en küçük nazım biçimidir. Yedi heceli 4 dizeden oluşan mani, halk edebiyatının en yaygın biçimidir. Sanatçısı belli olmayan manilerin konuları ve kullanım yerleri farklılık göstermektedir. Manilerin başlıca konusu aşk olmakla birlikte, çeşitli konularda maniler yazılabilir. Maniler, halkların düşünce ve davranış biçimlerini, gelenek ve göreneklerini yaşatır. Manilerde ait olduğu toplumun ekonomik, siyasal, sosyal, ahlak gibi birçok yönünü bulabiliriz. Mani, Azerbaycan Türkçesinde bayatı terimi ile ifade olunmaktadır. Bayatı söylemek Azerbaycan Türklerinin eski bir geleneğidir. Azerbaycan manilerinde/ bayatılarında halkın bakış açısı, yaşam felsefesi, ahlakı, gelenek ve göreneği gibi birçok konular ele alınmıştır. Vatan sevgisi, Vatan hasreti Azerbaycan manilerinin/bayatılarının ana konularından biridir. Bu çalışmamızda Azerbaycan manilerinde/bayatılarında Vatan sevgisi, Vatan hasreti konularının nasıl işlendiğini incelemeye çalıştık.

Anahtar kelimeleri: Azerbaycan, mani, bayatı, Vatan

Abstract

Mani , is the shortest type of poetry. Mani, which consists of seven syllables and four verses, is the most common type of folk literature. In cases where the author of the mani is not clearly identified, the subjects used in the mani and where the mani is used, differ. Although the main subject of a mani is love, many other subjects can also be used to write a mani. A mani represents the thoughts and ways of behavior and the traditions of a society. A mani represents many aspects of the economic, political, social and moral character of the society. Mani, in Azerbaijan Turkish, is the word 'bayati'. Saying bayati is an old tradition of Azerbaijan Turks People's points of view, life philosophy, moral values and traditions are discussed in Azerbaijan manis. Patriotism, longing for the homeland are some of the main subjects of Azerbaijan manis. In this study, we tried to examine how patriotism is discussed in Azerbaijan manis.

Key words: Azerbaijan, mani, bayati, motherland.

¹ Dr., Girne Amerikan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği
Bölümü, elzademirdag@gau.edu.tr

U L U S L A R A R A S I S E M P O Z Y U M
“AZERBAJYCANŞINASLIK: GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ”
(Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)

GİRİŞ

Mani, Türk dünyasının en eski edebi ürünlerinden biridir. Diğer sözlü edebiyat ürünleri gibi maniler de kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşmış ve bu zaman kesliğinde ilk söyleyenleri unutulmuş halkın ortak malı olmuştur. Mani, halk şiirinin en küçük ve en çok kullanılan nazım biçimidir. Yedi heceli, dört dizeden oluşur. İlk iki mısra konuya giriş niteliğinde olarak, asıl anlatılmak istenilen düşünce üçüncü ve dördüncü mısralarda söylenmektedir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar uyaklı, üçüncü mısra serbesttir. Genellikle, kadınlar tarafından söylenilir. Mani söyleyene manici; mani söylemeye de mani yakmak, mani dizmek denir.

Mani kelimesinin, Arapça mâna, anlam anlamında kullanılan ma'nî sözünden geldiği ireli sürülmektedir. Türkiye'nin çeşitli illerinde; Urfa'da mânî (kadınların söyledikleri), hoyrat erkeklerin söyledikleri; Diyarbakır'da hoyrat ("kesik mani" anlamında); Eğin'de alagözlü vb. adları da vardır. (Kudret: 2003, 224).

Mani, Türkçenin kullanıldığı hemen her coğrafyada mevcuttur. Sanatçısı belli olmayan manilerin konuları ve kullanım yerleri farklılık göstermektedir. Manilerin başlıca konusu aşk olmakla birlikte, çeşitli konularda maniler yazılabilir. Maniler, halkların düşünce ve davranış biçimlerini, gelenek ve göreneklerini yaşatır. Manilerde ait olduğu toplumun ekonomik, siyasal, sosyal, ahlak gibi birçok yönünü bulabiliriz.

Azerbaycan Türkçesinde mani, bayatı terimi ile ifade olunmaktadır. Bayatı sözünün etimolojisiyle ilgili çeşitli fikirler mevcuttur: "Bayatı bir söz terim olarak hem eski, boyat kelimesi ile alakalandırılmış, hem Ulu Tanrı olarak anlamlandırılmış (Kaşgarlı Mahmut), hem de Bayat isimli kabilenin adı ile bağlanmıştır.(Salman Mümtaz)". (Abdulla., Babazade., Memmedli: 2004, 4).

Yaygın görüşlerden birine göre, bayat kelimesi Oğuz boylarından biri olan Bayat kabilesinin adıdır. Rivayete göre, Bayat Oğuz hanın torunudur. Bayat kabilesi, Azerbaycanlıların gelişiminde önemli katkısı olan bir boydur. Bayatı, Bayat kabilesine mahsus şiir şekli demektir: "Salman Mümtaz'a göre bu söz aşağıdaki şekilde açıklamaktadır: bay- bey, zengin, at ise ün, isim anlamındadır. Aynı zamanda Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lüğati't Türk eserinde Bayatın hem de bir totem olduğu gösterilir". (Efendiyev: 2012, 229).

Dede Korkut, Mehemmed Fuzuli, Molla Penah Vakıf'ın Bayat boyundan geldiği aktarılmaktadır.

ULUSLARARASI SEMPOZYUM "AZERBAJCANŞINASLIK: GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ" (Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)

Azərbaycan Manilərində Bayatlarında Vatan Sevgisi, Vatan Hasreti

Bayatı kelimesi aynı zamanda Azərbaycan müziğinde Bayatı-Qacar, Bayatı-Ecem, Bayatı-İsfahan, Bayatı-Kürd, Bayatı-Şiraz vb. adlarla makam adı olarak geçmektedir. (Azərbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti: 2006, 249).

Azərbaycan manilerinin büyük bir çoğunluğu “eləmi”, “mən aşiq”, “əzizinəm” sözləri ilə başlamaktadır. Azərbaycanlı araştırmacılar bunun maninin özelliği ile ilgili olduğu düşüncesindedirler. “Bayatı, sadece halk ozanları tarafından değil, kalbi, yüreği hasret dolu, heyecanlanmış insanlar tarafından söylenir. Bayatı, hislerle, heyecanla, ıstırapla, müzikle bağlı bir halk şiir türüdür”. (Efendiyev: 2012, 242-243).

Azərbaycan manilerinde çeşitli konular: günlük hayat, dostluk, yiğitlik, namus, içtimai ve şahsi sıkıntılar, adaletsizlik, zulüm, aşk, sevgi, vefa, yaşam felsefesi, tarih ve siyasi olaylar vb. işlenmiştir. Bu maniler, Azərbaycan’da yaşayan insanların tarihini günümüze taşıması bakımından önemli miraslardır. Vatan sevgisi, Vatan hasreti Azərbaycan manilerinin esas konularından biridir. Bu makalede Vatan sevgisi, Vatan hasreti konularının Azərbaycan manilerinde nasıl işlendiğini incelemeye çalıştık. İncelediğimiz bu maniler Azərbaycan Bayatıları², Azərbaycan Ağız Edebiyatında Bayatılar³, Azərbaycan Bayatıları⁴ kitaplarından alınmıştır.

VATAN SEVGİSİ

Azərbaycan’ın doğal güzellikleri: şehirleri, köyleri, dağları, ırmaqları, nehirleri manilere konu olmuştur. İnsanoğlu vatanına duyduğu sevgiyi mısralara aktarmış, sevgisini manilere yazmıştır. Karabağ, Tebriz, Şirvan vb. şehirler manilere konu olmuş, memleketin güzellikleri manilerle anlatılmıştır.

Mən aşiqəm Qarabağ,	Əzizim Qarabağı
Şəki, Şirvan, Qarabağ,	Şən olsun Qarabağı
Tehran Cənnətə dönsə,	Bir Allah vergisidir,
Yaddan çıxmaz Qarabağ	Oxnağı “Qarabağı”

² Abdulla, Behlul., Babazade, Qızılgül ., Memmedli, Elxan., 2004, Azərbaycan Bayatıları, XXI- Yeni Neşrlər Evi.

³ Pirsultanlı Sednik Paşa, 2012, Azərbaycan Ağız Edebiyatında Bayatılar, Gence Devlet Universitesi Yayınları, Gence.

⁴ Karaağac, Günay., Açıkgözi Halil., 1998, Azərbaycan Bayatıları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dili Kurumu Yayınları: 706, Ankara.

U L U S L A R A R A S I S E M P O Z Y U M “AZERBAJCANŞINASLIK: GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ” (Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)

Alışova DEMİRDAĞ

Dağ başında qara bax,
Üstün alan sara bax,
Aləm cənnətə dönsə
Mənə xoşdur Qarabağ

Əzizim Ala dağa,
Gün düşür Ala dağa.
Mən Qaradağ əhliyəm,
Yaz məni Qaradağa,

Əzizim səni Təbriz,
El sevər səni Təbriz.
Al qoynuna əzizlə,
Ana tək məni Təbriz.

Təbrizim, can Təbrizim
Sənə qurban, Təbrizim.
Düşməne boyun əymə,
Mərd ol, dayan, Təbrizim.

Yol vermə yada, Təbriz,
El gedər bada, Təbriz.
Sənin həsrətindəyəm,
Can sənə fəda, Təbriz.

Göy bulud, Şirvan ayaz,
Yaz məni Şirvana yaz.
Günün yad eldə keçsə,
Dərdini Şirvana yaz.

Vatanında geçirdiği günler yad memleketlere düşen insanın aklında hayatının en mutlu anları olarak yaşamağa devam eder. Vatan, sadece doğup büyüdüğü topraklar değil, çocukluk, gençlik hatıralarıdır. Vatan, adım adım gezdiği dağlar, buz gibi suyundan içtiği pınarlar, böğürtlen, çilek topladığı ormanlardır. Vatan, ilk aşk, ilk sevgisidir. Vatan, anne ve babasının kokusudur. Vatan hasreti onu hep yakar, kavurur. İnsanoğlu gurbette ne kadar güzel günler görse de, geldiği yerleri unutmaması mümkün değildir. Vatan, asla yabancı ellerle kıyaslanamaz, en güzel memleketler bile Vatanı insanın hafızasından silemez.

Burda oldu yolum tən,
Varmı bu yoldan ötən?
Bu dünyada şirin şey,
Bir anadır, bir vətən.

Əzizim vətən yaxşı,
Geyməyə kətan yaxşı.
Gəzməyə qərib ölkə,
Ölməyə vətən yaxşı.

U L U S L A R A R A S I S E M P O Z Y U M
“AZERBAJCANŞINASLIK: GEÇMIŞI, BUGÜNÜ VE GELECEĞI”
(Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)

Azərbaycan Manilərində Bayatlarında Vatan Sevgisi, Vatan Hasreti

Payız qışdan əzəldir,
Yarpaq tökən xəzəldi.
Vətən viran da olsa,
O, cənnətdən gözəldir.

Araqçını yan qoydum,
İçinə biyan qoydum.
Vətənə kəc baxanın,
Ürəyində qan qoydum.

Əzizinəm dilən gəz,
Bağda gülü dilən gəz.

Durna sanınnan keçər,
Ötər, sanınnan keçər.

Qürbətdə xan olunca,
Vətəninə dilən gəz.

İgid vətən yolunda,
Ötər, canınnan keçər.

Göllərində üzərlər,
Tər lan kimi süzərlər.
Sənə tay ola bilməz,
Yüz obalar, yüz ellər.

Bu yol yola tən deyil,
Yar burdan ötən deyil.
Qürbətdə xoş gün görsəm,
Hayıf ki, Vətən deyil.

Gəzirəm suz dağları,
Bağlayıb buz dağları.
Hər kəsə şirin olar,
Öz yeri, öz dağları

Əzizim kətanda gül,
Şalda gül, kətanda gül.
Yerimiz yaxşı yerdi,
Hayıf ki, vətən deyil.

Gəzdim dağı, aranı,
Seçdim ağdan qaranı.
Vətən vərən olsa da
Cənnət gördüm oranı.

Əzizim kətan yaxşı,
Geyməyə kətan yaxşı.
Qürbət yer cənnət olsa,
Yenə də vətən yaxşı.

U L U S L A R A R A S I S E M P O Z Y U M
“AZƏRBAYCANŞİNASLIK: GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ”
(Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarix)

Alişova DEMİRDAĞ

VATAN HASRETİ

Azerbaycan manilerinde gariplik, hasret, endişe, özlem vb. motifler de çok güçlüdür., Azerbaycan Türkleri çeşitli nedenlerden dolayı (açlık, düşman saldırısı, mutlu ve bol kazançlı hayat arama, evlilik vb.) vatandan uzaklaşarak, yaşadıkları yerleri terk etmişler. Özellikle, düşman saldırıları sonrası halkın güzel kız ve gelinleri, erkekleri, ünlü sanatkarları zorla başka memleketlere götürülerek orada yaşamak zorunda kalmışlar. Halkın tarihi tarih olarak kalmamış, hem de manilere çevrilmiştir. Maniler, halkın hayatında önemli iz bırakan bu tür olayları hatırlatır, geçmişimizden haber verir. VII. yüzyılda Arapların Azerbaycan saldırısı, yaşanan savaşlar ve dönemin içtimai siyası manzarası manilere de yansımıştır.

Əzizim Harami gəldi,	Əzizinəm hər aylar,
Haram harami gəldi,	Keçər günlər, hər aylar,
Ərəb gəldi ulusdan,	Qul qardaşım Bağdaddan,
Tatar haramı gəldi.	Gəncə deyib haraylar.

Əzizinəm yüz dərdim,	Atdılar məni,
Dərmansızdı yüz dərdim,	Şama atdılar məni.

Ərəb gəldi ac oldu,	Qul deyib bazarlarda
Birken artdı, yüz dərdim.	Ucuz sattılar məni.

Apardı Boyat məni,	Ərəb gəldi, hay verin,
Bir zülfü sayat məni ,	Nə istəsə, pay verin,
Aparırsan sən apar,	Aza duran deyillər,
Aparmasın yad məni.	Gətirin, tay-tay verin.

Moğol ve Tatar baskınları sonucu Vatanından uzak düşen Azerbaycanlıların istirapları manilere konu olmuştur.

Apardı tatar məni,	Bulaqda qaldı,
--------------------	----------------

U L U S L A R A R A S I S E M P O Z Y U M
“AZERBAYCANŞINASLIK: GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ”
(Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)

Azərbaycan Manilərində Bayatılarında Vatan Sevgisi, Vatan Hasreti

Qul eder satar məni	Güyüm qulaqda qaldı.
Yarım vəfalı olsa,	Yarı tatar apardı,
Axtarıb tapar məni.	Üyüm qulaqda qaldı.
Apardı Batı məni,	Ox dəydi yaralandım,
Qul kimi satı məni,	Ürəkdən paralandım.
Yollar uzun, mən yorgun,	Vətəndən ayrılmazdım,
Doğrayır şatı məni.	Zor ilə aralandım.
Su gəldi,daş apardı,	Gedirəm bu dağ ilə,
Gözləri yaş apardı.	Əlimdə çıraq ilə.
Yadellilər yad elə,	Yarı elədən sürdülər,
Yarı birbaş apardı.	Əllərdə yaraq ilə.

Manilerde, halkların hayatında yaşanan önemli siyasi olayların izlerini bulmak mümkündür. Halk yaşanan olaylara seyirci kalmamış, yaşananlara tepkisini ortaya koymuştur. Yıllarca süren savaşlardan sonra 1828 yılında Rusya İmparatorluğu ile İran arasında imzalana Türkmençay Barış Antlaşmasına göre Azerbyacan toprakları Rusya ve İran arasında bölünmüş, Aras nehrinin bu iki devlet arasında sınır oluşturulmasına karar verilmiştir. (Azerbaycan Tarixi XIX- XXI esirler: 2010, 69-70).

Bu antlaşma sonrası Azerbaycan toprakları resmen ikiye ayrılmıştır. Kardeş kardeşe, ana oğluna, sevgililer bir birine hasret kalmıştır. Azerbaycan manilerinde Aras motifli oldukça geniş işlenmiştir. Yıllarca Vatan özlemi yaşayan halk Aras nehri etrafına toplanarak sınırın diğer tarafında kalan memleketine hasretini manilerle gidermeğe çalışmıştır. Kardeşi, kardeşten ayıran “vefasız” Aras manilere konu olmuştur.

Araz, Araz xan Araz,	Araz, Araz xan Araz,
Dağlardan axan Aaraz.	Gəl eyləmə qan Araz.
Yardan bir xəbər gətir,	Qoy gedim yar gözləyir,

U L U S L A R A R A S I S E M P O Z Y U M “AZERBAJCANSİNASLIK: GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ” (Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)

Alışova DEMİRDAĞ

Evimi yıxan Araz. Nədir bu tüğyan, Araz.
Arazı ayırdılar, Araza gəmi gəldi,
Qum ilə qayırdılar. Mən dedim hamı gəldi.
Mən səndən ayrılmazdım, Sən ağla, ay gözlərim,
Zor ilə ayırdılar. Ayrılıq dəmi gəldi.

Keçmə, Araz dərinidir, Araz, Araz, daş Araz,
İçmə suyun sərinidir. Çalxan Araz, daş Araz.
Həsət baxan bu ellər, Tən bölüncə vətəni,
Sənin də ellərindir. Quruyaydın kaş, Araz

Arazım boy verendi, Araz başdan bulanmaz,
Boylasan boy verendi. Suyu daıdan bulanmaz.
Həsətdir doğma səsə, İki həsrət qovuişsa,
Çağırsan hay verendi. Suyu yaşdan bulanmaz.

Arazı buz bağladı, Araz axar daşınnan,
Yanı yarpız bağladı. Suyu qalxar başınnan.
Oğlan bu tayda qaldı, Əzəli dumduruydu,
O tayda qız ağladı. Bulandı göz yaşınnan.

Arazdır, qəm biçibdir, Arazdan keçən də var,
Dərd əkib, qəm biçibdir. Suyundan içən də var.
Dindirməyin, qan ağlar. Vətən adı çəkməyin,
Araz həsrət biçibdir. Ürəyi keçən də var.

U L U S L A R A R A S I S E M P O Z Y U M
“AZERBAJCANŞINASLIK: GEÇMIŞI, BUGÜNÜ VE GELECEĞI”
(Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)

Azərbaycan Manilərində Bayatlarında Vatan Sevgisi, Vatan Hasreti

Aşıqəm, qandı Araz, Araz axar, daş gələr,
Dərdim yamandı, Araz. Daş qayaya tuş gələr.
İkiyə böldüyün can, Qardaş-qardaşa həsrət,
Bir qan, bir candır, Araz. Gözlərindən yaş gələr.

İnsan Vatanın dəyərini ondan ayrı kaldığında anlar, hisseder. Gurbet acısı öyle bir acıdır ki, insan hep kendi vatanını, doğup böyüdüğü memləketini, yurdunun havasını, suyunu, taşını, toprağını özler. Özlemni mani söyleyerek gidermeğe çalışır.

Gəmi gəldi yan gəldi, Əzizim bir-bir düşər,
İçində bir can gəldi. Ox yaydan bir-bir düşər.
Vətən həsrəti çəkdim, Qürbətdə keçən günlər,
Gözlərimdən qan gəldi. Ömürdən bir-bir düşər.

Manilerde dikkat çeken diğər bir detay, gurbetde yaşayan insanın yalnızlığını çeşitli simgeler aracılığıyla anlatmasıdır. Bu simgeler arasında dikkat çekenlerden biri dağ simgesidir. Dağ, edebiyatda çok sık kullanılan bir tasvirdir. Dağ, insan yalnızlığını, aşılmaz engelleri ve ulaşılmaz diyarları simgelemektedir. Gurbetde kalan insan ile Vatanı arasındaki engel dağa benzetilmekte ya da bu yalnızlığı paylaşan bir mekan görevi görmektedir.

Dağlarda talam qaldı, Bu dağlar bizə sarı,
Biçmədim lalam qaldı. Dolan gəl bizə sarı.
Dağılsın qürbət ölkə, Qürbətdə qalan canım,
Orda bir balam qaldı. Çəkərsən yüz azarı.

Dağlarda maralım var, Əzizim dərə dağlar,
Ürəyi yaralım var. Düz dağlar, dərə dağlar.
Qəribliyə düşmüşəm, Kəklik, turac otağı,

U L U S L A R A R A S I S E M P O Z Y U M
“AZERBAJCANŞINASLIK: GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ”
(Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)

Alışova DEMİRDAĞ

Gözlərəm qəralım var. Marala bərə dağlar.
Şirvanın boz dağları, Əzizim daşdı dağlar,
Basıbdır toz dağları. Çınqılı, daşdı dağlar.
Yadına düşər ağlar, Sən yatıbsan nəqafil,
Qəribin öz dağları. Mehmanın köçdü dağlar.

Manilerde insan duyğuları doğa tasvirleri, bitkiler, ağaclar,hayvanlar, kuşlar vb. kullanılarak verilmektedir. Mesala, Vatanında ayrılan bir insan bunu buludun memleketinin semalarından ayrılmasına benzetiyor. Yahut, diğər manide memlekettən ayrılıb gettiğini ve ormanları, dağları kuşlara bıraktığı belirtilmektedir.

Göydə dolanan bulud, Mən gedirəm o yüzə,
Rəngi saralan bulud. Qayıqda üzə-üzə.
Mən eldən aralandım, Ay quşlar, siz şad olun,
Sən də aralan bulud. Meşələr qalır sizə.

Gürbette yaşayan insanoğlu Vatana dönme ümidini hiçbir zaman yitirmemiştir. Belki de bu ümit onu yad ellerde yaşatmıştır.

Gün çıxar, dağ gün görər, Qoy gedim yurda məni,
Boylanar dağ gün görər. Tapşırma qurda məni.
Qürbətdə can çürüdən, Gözü yolda qalan var,
Vətəndə ağ gün görər. Öldürmə burda məni.

Mani söyleme geleneği Azerbaycan Türkleri arasında halen mevcutluğunu sürdürmektedir. Toplum yaşadıklarına kayıtsız kalmayarak tepkisini mani yakarak ortaya koymaktadır. Karabağ'ın ermeniler tarafından işğalından sonra Karabağlılar arasında vatan, yurt hasretli bayatların arttığı görülmektedir. (Süleymanova: 2011,191)

Buxarı qurum olar, Yaylıgımız yağlıdır,
Yandıqca qurum olar. Sinəm çarpaz dağlıdır.
Vətən yada düşəndə, Nə gələn var, nə gedən,

U L U S L A R A R A S I S E M P O Z Y U M
“AZERBAJCANSİNASLIK: GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ”
(Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)

Azərbaycan Manilərində Bayatlarında Vatan Sevgisi, Vatan Hasreti

Ürəyə zülüm olar. Yollarımız bağlıdır.
Dağların başı yansın, Qarabağda bağ olmaz,
Divinin daşı yansın. Qara salxım ağ olmaz.
Bizi vətənnən eleyen, Mənim kimi dərdinin
Ürəyinin başı yansın. Ürəyində yağ olmaz.

Sözlü edebiyatın halkın yaşantısının bir parçası olduğunu yuxarıda da belirtmişdik. Özellikle, Karabağ göçmenləri arasında son yıllarda yaranan mani örneklerinde savaş, göçmenlik, Vatan hasreti konularının ağırlıklı olduğu dikkat çekmektedir: “Mani, bir tür olarak hansısa bir şahsın değil, bölge halkının dert ve kederinin ifadəçisine çevrilmiştir. Bu manilerde, yeni bir konu: göçmenlik, Vatan hasreti öne çıkmaktadır.” (Qarabağ: Folklor da bir tarixdir, 2012, 12-13)

Karabağ göçmenləri arasında son zamanlar derlenen manilerde hasret yükü çok ağır bir şekilde verilmektedir. Özellikle, göçmenlik ve göçmenlik hayatının verdiği sıkıntılar yeni yaranan manilere yansımaktadır.

Başıma baş bağlaram, Bu dağlar, ulu dağlar,
Yuyarım, yaş bağlaram. Çeşmeli, sulu dağlar.
Gözlərim vətən qayıtmasa, Qarabağ əldən gedir,
Bağrıma daş bağlaram. Göy kişnər, bulud ağlar.

Unutmaz vətən məni, Göydə göyərçin ağlar,
El deyif ötən məni. Meşədə laçın ağlar.
Qürbətdə yol otuyam, Vətən yadıma düşəndə,
Tapdayar ötən məni. Başımda saçım ağlar.

Gül üsdündə yaş olum, Götürün ağ yelkəni,
Ellərə sirdaş olum. Gözüm görsün gələni.
Qürbətdə şah olunca, Ya rəbb, görən neyləyər,

U L U S L A R A R A S I S E M P O Z Y U M
“AZERBAJCANŞINASLIK: GEÇMIŞI, BUGÜNÜ VE GELECEĞI”
(Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarix)

Alısova DEMİRDAĞ

Vətənimdə daş olum. Qasqınnıxda öləni?
Qəribəm, ağrırı başım, Əzizim qazan ağlar,
Yasdığa damar yaşım. Od yanar, qazan ağlar.
Desələr vətənə qayıdırsan, Qəriblikdə ölənin,
Yasdıxdan qalxar başım. Qəbrini qazan ağlar.

Ceyran, çölə gedirsən, Bağlara çən düşübdü,
Ördək, gölə gedirsən. Başıma dən düşübdü.
Bizdən də salam-dua, Tanrı, mənə quş eylər.
Bizim elə gedirsən. Yada vətən düşübdü.

Əzizim, ana yeri, Bu dağlar lalalı dağlar,
Əzizdi, ana yeri. Güllü-bənövşəli dağlar,
Cənnətdən də şirindi, Üsdündə düşman gəzir,
Hər kəsə anna yeri. A başı balalı, dağlar.

Maa ellə deyilər, Mən asiq, lala yalqız,
Sana telli deyillər. Gül qoşa, lala yalqız.
İtirdim vətənim, Qorxuram qərib öləm,
Qərib elli deyillər. Qəbrim də qala yalqız.

U L U S L A R A R A S I S E M P O Z Y U M
“AZERBAJCANSİNASLIK: GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ”
(Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)

Azerbaycan Manilerinde Bayatlarında Vatan Sevgisi, Vatan Hasreti

SONUÇ

Maniler, toplumların hayatında önemli bir yere sahiptir. Özellikle, yıllarla biriken kültür ve mirasların aktarımında önemli görev üstlenmektedir. Toplumların yüzyıllar boyunca topladığı bilgi ve deneyimler maniler yoluyla genç kuşaklara aktarılmakta ve yaşatılmaktadır. Maniler, sadece sözlü edebiyat ürünü değil, toplumların tarihi, yaşam felsefesi, gelenek ve görenekleridir. Çeşitli nedenlerden dolayı Vatanından uzaklarda yaşamağa mecbur olan Azerbaycanlıların Vatan özlemi, Vatan sevgisi manilere yansımış, memleketlerine olan sevgilerini mani söyleyerek ifade etmişler. Azerbaycan Türkleri bugün de Vatan sevgilerini gelecek kuşaklara aktarırken mani söyleme geleneğini sürdürmektedirler. Özellikle, son yıllarda Karabağ savaşı sonrası yurtlarını, evlerini kaybeden göçmenler arasında Vatan hasretli, Vatan özlemleri yeni maniler yazılmak, halk derdini bu şekilde ifade etmektedir. Bu ise, maninin sadece bir sözlü edebiyat ürünü olmadığını, halkın yaşam tarzının bir parçası olduğunu göstermektedir. Maniler, aslında halkın yaşayan tarihidir. Bu yüzden, manilerle ilgili araştırmalar devam ettirilmeli, özellikle genç nesil arasında yaşatılmasına özen gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

- ABDULLA, Behlül., BABABZADE, Qızılgül., MEMMEDLİ, Elxan., 2004, Azerbaycan Bayatları, XXI-Yeni Neşrler Evi, Bakı.
- AZERBAYCAN Dilinin İzahlı Luğatı, I Cilt, 2006, Şerq- Qerb, Bakı.
- AZERBAYCAN Tarixi XIX- XXI esrin evveli, 2010, Bakı Üniversitesi Neşriyyatı, Bakı.
- EFENDİYEV, Paşa, 2012, Azerbaycan Şifahi Xalq Edebiyyatı, Elm ve Tehsil, Bakı.
- QARABAĞ: Folklor da bir tarihdür. I kitap, 2012, (Ağdam, Füzulı, Ağcabedi, Cebrayıl, Zengilan, Qubadlı, Laçın ve Kelbecer rayonlarından toplanmış folklor örnekleri). Elm ve Tehsil, Bakı.
- KARAAĞAÇ, Günay., HALİL, Açıkgöz, 1998, Azerbaycan Bayatları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dili Kurumu Yayınları: 706, Ankara.
- KUDRET, Cevdet, 2003, Örnekleriyle Edebiyat Bilgileri-1, İnkılap Kitabevi Yayın ve Tic. A.Ş. İstanbul.
- PİRSULTANLI, Paşa Sednik, 2012, Azerbaycan Ağız Edebiyatında Bayatılar, Gence Devlet Universiteti, Gence.
- SÜLEYMANOVA, Leman, Vagif Qızı. 2011, Qarabağ Folkloru, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi/2011-1 (Ocak-Haziran) (Azerbay Özel Sayısı – II), s. 188-196.

ULUSLARARASI SEMPOZYUM “AZERBAYCANŞINASLIK: GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ” (Dil, Folklor, Edebiyat, Sanat, Tarih)